

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL ASSESSMENT GENERAL EDUCATION CERTIFICATE (GEC)

2024 GRADE 9 PILOT STUDY

Thero: Tshivenda First Additional Language

Maraga: 70

Tshifhinga: Minetse dza 150

Hu so ngo katelwa minetse dza 15 dza tshifhinga tsha
u vhala

Thesite iyi i na masiatari a **26** hu so ngo katelwa na siațari ȷa khavara.

Ndaela dza mugudi

1. Ni ɔo fhiwa minetse dza 15 dza u vhala ni sa athu thoma u űwala thesite iyi.
2. Vhalani ndaela na mbudziso dzothe nga vhuronwane.
3. Fhindulani mbudziso dzothe.
4. Mbudziso dzothe dzi fhindulelwe kha bugu ya u fhindulela ye na newa.

Thesite i khou thoma kha siaari li tevhelaho.

Ni so ngo vula siaari li tevhelaho ni sa athu u laedzwa uri ni li vule.

Mbudziso ya 1: Tholokanyondivho

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho.

U tana mvelele

1 Ndamulelo ndi muṭhannga o bebelwaho henefha kha ja Thengwe kusini kwa Maheni. Ndi nwana wa tanzhe ja Vho Vhidzwani na Vho Maṭamela. U bva a tshee muṭuku vhabebe vhawe vho di vha vhatu vha u funa u mu dowedza uri a takalele na u divha mvelele ya hawe na sialala ja hawe. Ndamulelo o aluwa a tshi funa u ambara tsindi, zwi tshi ya phanda a vha muthu wa u takalela zwa u lisa zwifuwo na u vha muthu wa u funa daka, nama dzaphuka, zwiṅoni, nzie, mashonzha, miroho midala, madzhulu, nemeṅeme na zwiṅwevho.

2 Masipalawapo wa Thulamela wo do dzudzanya vhuṭambo ha u tana mvelele na sialala. Nga nwanambo wa uri uyo masipala u angaredza na Vhatsonga vha mashango a tsini, zwo ita uri Ndamulelo a tangane na mukhaedu wawe ane na ene u pfala o tou kokotolo sa a bvaho kha ja ha Xigalo. Mukhaedu wawe nga madzina o vha a tshi pfi Tirani Mkhabela. Nga ilo divha wo vha u tshi ri muthu wa lifha, muṅwe na muṅwe a tshi toda u tana mvelele yawe. Avha vhavhili Ndamulelo na Tirani vho mbo shanduka vharangaphanda vha zwigwada izwi zwivhili zwo imelelaho mvelele dzazwo.

3 Vhafumakadzi vha vhavenda vho vha vho ya nga miṅwenda, magwana, mikhasi yo yaho nga u fhambana zwi tshi vhone zwo naka vhukuma. Ngeno vhatonga vho ambara zwibelane, mitsheka, yele na zwothe zwi imelelaho sialala na mvelele ya havho. Zwo takadzesaho ndi u vhona na madendele o funzeaho vhukuma na vhone vho sia madamu nnda, i ndila ya u tana mvelele kha vhuṭambo uho, zwino uyo a sa i thonifhi u tou vha nnyi? Zwo vha zwi tshi sumbedza uri mvelele i thonifhiwa na nga vhahulwane. Avha vha vhazwala hu hone vha tshi ditongisa nga dzinyimbo dzi elanaho na kutshinele kwa u tongisa tshibelane.

4 Kha zwibikwa zwa mvelele na sialala idzo mbili, ndo takala nga maanda ndi tshi vhona delele ja mandande na bovhola zwo bikwaho zwavhuḍi lwe muthu o vha a tshi

tou wisa na nthe e kule. Ngeno vukanyi (mukumbi), maṭamani (mashonzha), tihove (tshidzimba), tshopi (vhuswa ha mavhele) na zwiṅwe zwo dzudzanyiwaho nga Xitsonga zwi tshi tou tamisa vhukuma. Vhavaṅḁa na vhone vho vha vho ṭana tshidzimba, tshimbundwa, mashonzha, tshisese, vhutete na mikusule yo yaho nga u fhambanana. Kha zwoṭhe maṭo anga o takadzwa nga mabikele o fhambanaho a mvelele idzi mbili.

5 Zwenezwi vhuṭambo vhu tshi khou ya phanḁa, ndo takadzwa nga mitshino ya sialala yo fhambanaho. Kha vhavaṅḁa tshikona, tshigombela na tshifasi zwo vha zwi tshi bva phanḁa. U tshi pfa vhalidzi vha ngoma ya tshikona na vhalidzi vha mirumba ya tshigombela na tshifasi i tshi ṭambela zwanda. Vhafumakadzi vho vha vho no tou hwelwa nga mitshino iyo vha tshi lidza na mifhululu, u tshi wana vha tshigombela vha tshi tshina khundu dza nga dzi sa ṭhukhuwa.

6 Kha zwoṭhe ndo vhona u ḁidina ha zwigwada izwi zwivhili, kha u takulela nṭha zwa havho ngauri wo vha u tshi zwi vhona uri zwa havho zwi vha ita vhathu. Ri si hangwe na nḁila ye zwigwada izwi zwivhili zwa pfala zwi tshi ḁikhoḁa ngayo zwi tshi ṅea vhubvo hazwo.

[Tsho dzudzanyuluwa u bva kha: Thimu ya vhalingi]

Fhindulani mbudziso dzoṭhe dzi tevhelaho:

1.1 Ndi tshiambaro tshifhio tsha sialala tshe Ndamulelo a aluwa a tshi tshi funesa?

- A Thovho
- B Tsindi
- C Mukumba
- D Vhurukhu vhupfufhi

(1)

1.2 Ndi mini tsho itaho uri Ndamulelo a funese zwa mvelele? (Pharagirafu ya 1)

- A Ndi vho malume awe.
- B Ndi khonani dzawe dze a aluwa nadzo.
- C Ndi vhabebi vhawe vhe vha ita uri a funese zwa mvelele.
- D Ndi vhadededzi vhawe vhane vha mu funza. (1)

1.3 Ipfi 'mukhaedu' sa zwe la shumisiswa zwone kha mafhungo li amba mini?
(Pharagirafu ya 2)

- A Mukomana wawe.
- B Khonani yawe.
- C Mudzulatsini wawe.
- D Vhathu vhane vha khou tatisana. (1)

1.4 Masipalawapo wa Thulamela u angaredza mvelele dzifhio mbili?

- A Vhavenda na Vhatsonga
- B Vhasotho na Vhatsonga
- C Mazulu na Vhavenda
- D Vhavenda na Vhasotho (1)

1.5 Mafhungoni a tevhelaho ndi tshifhio tshi khwaṭhisedzaho uri Ndamulelo o vha o no dzhenwa nga zwa mvelele?

- A O aluwa a tshi funa u dalela malume awe Vuwani.
- B O aluwa a tshi funa u ambara tsindi.
- C O vha muthu wa u funesa u sevha nga nama ya phukha.
- D O vha muthu we a lelwa nga makhulu. (1)

1.6 Ndi nga mini madendele o vha o sia maḁamu nḁa?

- A Vha khou funesa zwiambaro zwa sialala.
- B Vho vha vha tshi khou sumbedza u ṭhonifha mvelele yavho.
- C Vho vha vho takalela vhuṭambo.
- D Vho vha vha tshi khou ṭongisa mivhili yavho. (1)

1.7 Muḁwali o ṭanzwea maṭo nga mini? (Pharagirafu ya 4)

- A Kuambarele kwa mvelele idzo mbili.
- B Mitshino ya sialala.
- C Nga mabikele o fhambanaho a mvelele idzi mbili.
- D Nga tshikona na tshifasi. (1)

1.8 Hu tshi pfi, “delele ḁa mandande na bovhola zwo bikwaho zwavhuḁi lwe muthu o vha a tshi tou wisa na nthe e kule” zwi amba mini? (Pharagirafu ya 4)

- A ḁo ḁalesa.
- B ḁo ḁalesa nḁuhu.
- C A zwo ngo bikwa zwavhuḁi.
- D Zwi khou tamisa lwo kalulaho. (1)

1.9 Ndi thinwaipfi-ḁe ya muambo yo shumiswaho, “mirumba ya tshigombela na tshifasi i tshi ṭambela zwandḁa.”

- A ḁifanyamuthu
- B ḁiambele
- C ḁisala
- D Murero (1)

1.10 Ḷifurase ịli, “vhafumakadzi vho vha vho no tou hwelwa nga mitshino iyo vha tshi lidza na mifhululu,” ịli bvisela khagala zwifhio nga kutshinele kwa vhafumakadzi?

- A Vho vha vha sa khou tshina lu swikelelaho.
- B Vhafumakadzi vho vha vha tshi khou tshinesa zwo no tou vha dzhena.
- C Vhafumakadzi vho vha vha tshi khou vhiswa.
- D Vhafumakadzi vho vha vho ambara zwavhuḏi. (1)

1.11 Fhungo “Nga ịlo ḡuvha wo vha u tshi ri muthu wa lifha,” ịli bvisela khagala zwifhio nga mbambe iyi? (Pharagirafu ya 2)

- A Mbambe yo vha i tshi khou tshimbila zwavhuḏi.
- B Mbambe yo vha i tshi khou takadza.
- C Kha mbambe iyi vhathu vho vha vho ḡalesa.
- D Kha mbambe iyo ho vha hu khou lwiwa. (1)

1.12 Mitshino miraru ya Tshivendḡa ye ya vha i tshi bva phandḡa ndi ifhio?

- A Ndi domba, tshifasi na tshikona
- B Ndi tshikona, tshigombela na tshifasi
- C Ndi khadi, tshikona na tshigombela
- D Ndi tshifasi, malende na tshikona (1)

1.13 Ndi zwibikwa zwifhio zwo ḡaniwaho zwe zwa vha zwi tshi fana kha vhavendḡa na vhatsonḡa u ya nga ha mafhungo e na vhala? (Pharagirafu ya 4)

- A Delele na Mashonzha
- B Dovhi na mukusule
- C Tshimbundwa na mukumbi
- D Tshidzimba na Mashonzha (1)

1.14 “O tou kokotolo sa ene.” (Pharagirafu ya 2)

Fhungo li re afho n̄tha li amba mini?

- A O tou mu lavhelesa tshōthe.
- B O tou mu tevhela.
- C U fana tshōthe.
- D U tshimbila nga n̄dila nthihi nae. (1)

1.15 Fhungo ili, “vha tshi tshina khundu dza nga dzi sa t̄hukhuwa,” li ri diisela muhumbulo ufho? (Pharagirafu ya 5)

- A Uri vho vha vha tshi khou tshina vho diimisela nga nungo dzōthe.
- B Uri vho vha vha na khundu dzi no nga dza libu.
- C Uri vho vha vha tshi khou tshina nga mātātā.
- D Uri vho vha vha sa koni u tshina. (1)

1.16 U ya nga pharagirafu ya 6, ni nga nweledza hani mafhungo e na vhala?

- A Mvelele dzo fhambana nga maanda.
- B Lushaka lūwe na lūwe lu a tama u takulela n̄tha zwa halwo.
- C U tevhelela mvelele ndi zwavhūdi.
- D Mvelele dzōthe ndi dzavhūdi. (1)

1.17 U tšhonifha mvelele ndi zwa ndeme?

Tshiga tsha u vhala kha fhungo ʘi re afho n̄tha tshi khou shuma mini?

- A U ḡadzisa zwine zwa khou ambiwa.
- B U tšalula ipfi.
- C U vhudzisa.
- D U kungedzela fhungo. (1)

1.18 “Vhafumakadzi vho vha vho no tou hwelwa nga mitshino iyo vha tshi lidza na mifhululu.” (Pharagirafu ya 5)

Ipfi ‘hwelwa,’ ʘi amba mini sa zwe ʘa shumisiswa zwone kha fhungo ʘi re afho n̄tha?

- A U ita zwithu lwa u holedza.
- B U ita zwithu u tshi khou ṅuṅuna.
- C U lidza mifhululu yo dziaho minzhi.
- D U dzhenwa nga zwithu wa fhedza u si tshe na ndango nazwo. (1)

1.19 Vhuḡipfi ha muṅwali kha mafhungo e na vhala ndi vhufhio? (Pharagirafu ya 4)

- A Ndi ha uri muṅwali u takadzwa nga sialala ʘawe.
- B Ndi ha uri muṅwali u a tama sialala.
- C Ndi ha uri muṅwala ha na ndavha na sialala.
- D Ndi ha uri muṅwali ha tevheleli zwithu zwa sialala. (1)

1.20 Mafhungo aya e na vhala ni vhona u nga a khou livhiswa kha tshigwada tshifhio tsha vhathu?

- A Vhatukana na vhasidzana
- B Vhakalaha na vhakegulu
- C Vhathu vhothe
- D Vhabvannḁa

(1)

1.21 Delele ḁa mandande na bovhola muthu o vha a tshi tou wisa na nthe e kule.

Muḁwali u amba mini nga delele na bovhola zwi tshi kwama fhungo ḁi re afho nḁha?

- A Delele na bovhola zwo vha zwo ḁanganana.
- B Delele na bovhola zwo vha zwo bikwa zwavhuḁi zwi tshi tou tamisa vhukuma.
- C Delele na bovhola zwi tshimbila zwothe zwiliwani.
- D Delele na bovhola zwo vha zwo vhibvesa.

(1)

1.22 Ro thetshesela mafhungo aya, zwi a pfala uri muḁwali hu na he a sendamela hone kha mvelele hedzi mbili. Ndi ngafhi? (Pharagirafu ya 5)

- A Ndi kha Tshisuthu
- B Ndi kha Tshitsonga
- C Ndi kha Tshizulu
- D Ndi kha Tshivendḁa

(1)

1.23 Nga kha muṭaṭisano iyo ya mvelele, ni nga ri mini nga mvelele ya haṅu?

- A Mvelele ya hashu i tea u ṭongiswa na u takulelwa nṭha.
- B Mvelele ya hashu a si yavhuḍi.
- C Mvelele ya hashu a i ṭongisei.
- D Mvelele ya hashu a i tevhelelei. (1)

1.24 Ndi zwifhio zwa ndeme nga ha u ḍivha mvelele ya haṅu?

- A Ndi u ṭalifha.
- B Ndi u ḍivha vhubvo hashu.
- C Ndi u ḍivhesa Tshivenda.
- D Ndi u bonyolowa maṭo. (1)

1.25 No thetshesela mafhungo oṭhe e na vhala afho nṭha, ni pfa muhumbulo muhulwane u ufhio?

- A Muṭaṭisano wa mvelele ndi wavhuḍi.
- B U tevhelela mvelele dza dziṅwe tshaka.
- C Mvelele dziṅwe a dzi na mushumo.
- D U sumbedza ndeme ya u ḍivha mvelele yau. (1)

[25]

Mbudziso ya 2

2.1. Khungedzelo

Ṭalelani khungedzelo i re afho fhasi uri ni ḡo kona u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho

BUḌOLAṄGA TSHIKOLO TSHA VHOMAKONE

Vha a ṭoḡa u vhona ṅwana wavho o phasa nga dziṅaledzi?

A vha swike fhando BUḌOLAṄGA kha vhagudisi makone vho pfumbudzwaho lwa vhudele.

**Thero dzoṭhe
dza gireidi 9-12**

Ri khou ṭanganedza vhagudi vha u bva gireidi ya 9-12. Mitengo yashu i tou kokovha fhasi, i thoma kha R150 – R350 zwi tshi bva kha gireidi ine ṅwana a vha khayoy.

Arali vha ṅwalisa zwino vha wana luafhulelo lwa 20% kha vharidzhisiṭari vhaṭanu vha u thoma.

Ri wanala Makhado tsini na zwifhaṭotserekano zwa Game. Ri vula u bva Musumbuluwo u swika Swondaha, u thoma nga 13h00 u swika awara ya 18h00.

Vha tshi ṭoḡa u vhudzisa vha nga kwama Gidioni Malusele kha: 015 4567 1296/ 076 8320 678 kana vha rumela imeiḷi kha: Buḏomakone@gmail.com

[Tshi bva kha: www.google.co.za]

Fhindulani mbudziso dzothe dzi tevhelaho.:

2.1.1 Ndi mini zwine zwa khou kungedzeliwa kha khungedzelo iyi?

- A Tshikolo tsha Metse na Saints.
- B Tshikolo tsha u thusa vhagudi vhothe uri vha phase zwavhudi.
- C Tshikolo tsha vhagudi vhothe vha gireidi ya 9-12
- D Tshikolo tsha u thusa vhagudi vha phuraimari vhane vha balelwa na luambo lwavho. (1)

2.1.2 Khungedzelo iyi i khou livhiswa kha tshigwada tshifhio tsha vhathu?

- A Vhana vha tshikolo.
- B Vhabebi vha re na vhana zwikoloni zwa sekondari.
- C Vhathu vhothe vha no dzhena tshikolo.
- D Vhathu vha takalaleho u funza vhana. (1)

2.1.3 Ndi nga mini mukungedzeli o shumisa fonto thukhu musi a tshi amba u ri, "Kha vharidzhisitari vhatanu vha u thoma?"

- A U sumbedza uri khungedzelo ndi yavhudi.
- B U itela uri khungedzelo i nake.
- C Ndi u sumbedza ndeme ya khungedzelo.
- D Ndi u itela u fhuredzela vharidzhisitari. (1)

2.1.4 Mukungedzeli u amba mini musi a tshi ri, “Mitengo yashu i tou kokovha fhasi?”

- A U khou sumbedza uri mitengo yawe ndi ya fhasi vhukuma.
- B U khou amba uri mitengo yawe i ñwaliwa fhasi.
- C U khou sumbedza ndeme ya mutengo kha khungedzelo.
- D U khou amba uri mitengo yawe i na luafhulelo. (1)

2.1.5 Ndi zwifhio zwi re kha khungedzelo zwine zwa khwaṭhisedza mulaedza wa khungedzelo iyi?

- A Ho sumbedzwa dzibugu.
- B Ho sumbedzwa mudededzi a tshi khou funza vhagudi.
- C Ho sumbedzwa na ñwana wa tshikolo.
- D Zwoṭhe zwo bulwaho afho nṭha. (1)

[5]

2.2 Khathuni

Talelani tshibveledzwa tshi re afho fhasi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho.

Vhutshilo vhu a konda,
ndo diitani ngoho?

Mashudu, ndo
dihwala.

Hai! Ni so ngo
mmbudza, hone
ndi dzhena gai?

FUREME YA 1

FUREME YA 2

[Tshi bva kha: www.google.co.za]

Fhindulani mbudziso dzothe dzi tevhelaho:

- 2.2.1 Muthu a re kha Fureme ya 1 u vhonala e wa mbeu ifhio? (1)
- 2.2.2 Ndi zwifhio zwe muthu wa Fureme ya 1 a amba u sumbedza uri ha ngo takala? (1)
- 2.2.3 Ndi zwifhio zwine zwa khou sumbedza uri vhathu vha re kha fureme ya 2 a vha khou anḁana nga nyambo? (2)
- 2.2.4 Ndi zwifhio zwine zwa sumbedza uri muthu wa Fureme ya 1 ha ngo takala? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)

- 2.2.5 Vhupipi ha muthu a re kha Fureme ya 1 ndi vhufhio? (1)
- 2.2.6 Mulaedza wa khathuni iyi ndi ufhio? (1)
- 2.2.7 Ndi mini zwine zwa khou disa phambano vhukati ha vhatu vha re kha Fureme ya 2? Tikedzani phindulo yaṅu (2)

[10]

Mbudziso ya 3: Manweledzo/Samari

Vhalani mafhungo a tevhelaho **uri ni do kona u nweledza nga ha masiandaitwa a gomelelo fhanu shangoni.**

- 1 Nani mbuno dza **SUMBE** ni tshi shumisa mafhungo o fhelelaho.
- 2 Nomborani mbuno dza u bva kha 1-7.
- 3 Mbuno inwe na inwe i tea u vha fhungo lithihi lo fhelelaho.
- 4 Hune zwa konadzea ni shumise maipfi a u.
- 5 Manweledzo a u a tea u vha na vhulapfu ha maipfi a 70-80.
- 6 Tshivhalo tsha maipfi tshi nwaliwe ngomu kha zwitangi magumoni a manweledzo a u.
- 7 Manweledzo a u a so ngo fhiwa thoho.

GOMELELO

Gomelelo ndi tshifhinga tshine mvula ya vha i si tsha na lwa tshifhinga tshilapfu. U sa na honohu ha mvula ha vho kwama zwithu zwinzhi zwi wanalaho fhanu shangoni. Gomelelo li kwama vhutshilo ha vhatu, vhutshilo ha phukha, vhutshilo ha miri, vhutshilo ha zwifuwo na zwinwe zwikhokhonono zwine zwa wanala shangoni.

Nga tshifhinga tsha gomelelo, vhunga mvula i tshi vha i sa ni, milambo minwe i a xa, ma di a vho tou rengiswa. Vhunga milambo i tshi vha yo xa, hu dovha hafhu ha vha na thaidzo ya vhafumakadzi kha fhungo la u kuvha. Naho muvhuso wa ita nga ndila dzothe u ita ndisedzo ya ma di nga magoloi, a tou lingana fhedzi u shuma mishumo ya mutani. Gomelelo kha vhatu li dovha hafhu la disa thaidzo ya zwi liwa. Arali gomelelo lo wa tshifhinga tsha musi vhatu vho lima mavhele avho, mavhele eneo a swa othe a mbo di fa. Miroho ine ya mela i tshi bva mavuni, vhatu vha tou i tuvha.

Zwi vha zwi tshi khou kondela na mu ne wa zwenezwo zwifuwo, ngauri a nga si kone u zwi wanela ma di a u nwa. Nga hetshi tshifhinga kholomo dzi sokou wa dzo ima dza mbo di fela henefho, lune na nama ya hone vhanwe vha sa le ngauri i vha i si yavhudi. Khovhe na zwinwe zwine zwa tshila madini na zwone zwi a fa.

Musi gomelelo lo di̱nea maaṉa, vha̱we vhathu vha shavhela kha zwine vha tenda khazwo. Vha̱we vha thoma u rabela Mudzimu wavho, ngeno vha̱we vha tshi rerela nga u vhidzelela midzimu yavho. Fhedzi Mudzimu wa ta̱dulu Ene Mu̱e wa vhutshilo, a nisa mvula. Vhathu vho̱the nga shango vha takala.

[Tshi bva kha: Thimu ya vhalingi]

[10]

Mbudziso ya 4: Luambo kha nyimele

Vhalani tshibveledzwa tshi re afho fhasi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho.

Thekhinolodzhi

1 Thekhinolodzhi yo leludza zwithu ano maduvha. Ri wana hu si na muthu a so ngo ditikaho ngayo. Mahayani, mishumoni, masimuni na hothe-hothe. Zwiya kale vhathu vho vha vha tshi lima nga zwanda, fhedzi ano maduvha u wana hu si hone u bvumelana ha mitshini. Vhutshilo ha maduvha ano ho leluwa. Thekhinolodzhi yo disa tshedza vhathuni. Vho Johanisi na vhone vha sheledza tsimuni yavho nga wone mutshini. Ngoho ndi zwavhudi hezwo, ngeno ha Vho Mukhesi mafhuri o wela vha si na khali. Madi a twa o dala, fhedzi vha tou kundwa na kugade nyana kwa miroho. Kuduhulu kutuku kwo lingedza u tavha mutshaina wo vhuya wa tou fa. U do kundwa ngani u fa u si na muthogomeli ngauri ku a dzhena tshikolo. Ngoho mubva ha nzie, nzie dzi khoroni. Vha do itani, ngauri vho lemiwa nga mukalaha wavho we a vha a tshi shuma mabulasini a tshi vha vhuisele miroho na mitshelo nga mahala.

2 Vho Mukhesi! “Khee vha tshi nga namusi vho ja nyala?” Hu vhudzisa mukegulu wa mudzulatsini Vho Sara “Hai nne ndo ditakalela”. Ndi Vho Mukhesi vha tshi fhindula. Ri do ya lini sinema Vho Mukhesi? Ri do ya ri tshi hola Vho Sara, ngauri ndi khou toda u dalela ofisi dza SASSA. Ngoho thekhinolodzhi yo ri disela mudifho vhone. Nga afha hu di nga na mafhungo o iteaho seli ha mashango ri a pfa nga u tavhanya. Vho ri disela dakalo na vhudigedi shangoni. Zwithu zwi ngaho radio na televishini ndi zwone zwo thomaho u leludza vhutshilo.

3 U shumisa thingothendeleki, khomphuyutha na dzilepithopho zwi thusa vhathu uri vha kone u davhidzana nga u tavhanya nahone nga ndila yavhudi. Zwi dinaho ndi uri vhana vha vho zwi shumisesa, nahone nga ndila i si yone. Vhanwe zwi vha tshinyela na vhumatshelo havho. Tshifhinga tsha kale vhudavhidzani ho vha hu tshi konda. Vhathu vho vha vha tshi dzula tshifhinga tshilapfu vha sa wani mafhungo, vha dovha vha tshimbila nyendo ndapfu nga milenzhe hu si na zwiendedzi. Marifhi na one o vha a tshi fhedza tshifhinga tshilapfu u swika kha muthu o rumelwaho, maduvha ano zwo no

leluwa u wana mulaedza nga u shumisa luṅingo kana imeji.

4 Ri diṅongisa nga vhoramaṅali vhe vha thusa nga u tumbula thekhinoḽodzhi. Ri tshi ṭoda u ṅwala mishumo ya tshikolo ri shumisa dzone founu kha u gugula. A ri tsha amba kubikele, kujele, kuambarele, zwoṅhe hezwo zwi sumbedzwa heneṱho kha ṱhingothendeleki. Thangana ya murole ndi yone ine ya funa u shumisesa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi ha ano maḽuvha. Shango ḽashu ḽo shanduka Kanana. Izwi ri zwi vhona na mishumoni uri ngoho tshanduko dzo swika ngauri hunzhi vhathu vha shumisa *Whatsapp* u rumela milaedza na ṅdivhadzo zwine zwa kombetshedza na vhathu vhahulwane uri vha dzhenelele. Zwone zwivhuya zwa thekhinoḽodzhi zwo ḽala u fhirisa zwivhi. Mbuelo ya u shumisa thekhinoḽodzhi i hone, yo ḽala nahone u sa vhuelwa ngayo ndi u tou funa.

[Tshi bva kha thimu ya vhalingi]

Fhindulani mbudziso dzoṅhe dzi tevhelaho:S

4.1 Dzina 'Vho Johanisi' ndi ḽa lushaka-ḽe? (Pharagirafu ya 1)

- A Ndi dzina mbumbano
- B Ndi dzina vhukuma
- C Ndi dzina zwaḽo
- D Ndi dzina khumbulelwa (1)

4.2 Ri diṅongisa nga vhoramaṅali vho tumbulaho thekhinoḽodzhi.

Fhungo ḽi re afho ṅṱha ḽi wela kha lushaka lufhio lwa mafhungo?

- A Fhungo mbumbambano
- B Fhungo tswititi
- C Fhungo zwaḽo
- D Fhungo tserekano (1)

4.3 N̄eani ḷibulazwithihi ḷa ipfi 'thusa.' (Pharagirafu ya 4)

- A shandukisa
- B tshanduko
- C ṭhaḍula
- D shandukela (1)

4.4 Thangana ya murole ndi yone ine ya funa u shumisesa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi ha ano maḍuvha.

Nangani mutshila une wa sumbedza u itea ha nyito lwo kalulaho kha ḷiiti 'shumisesa' fhungoni ḷi re afho n̄tha.

- A -esa
- B -ana
- C -olola
- D -ea (1)

4.5 "Khee vha tshi nga ḷamusi vho ḷa nyala?" (Pharagirafu ya 2)

Fhungo ḷi re afho n̄tha ndi ḷifurase ḷa lushaka-ḍe?

- A ḷifurase ḷa ḷiṭaluli
- B ḷifurase ḷa ḷiḍadzisi
- C ḷifurase ḷa ḷiiti
- D ḷifurase ḷa dzina (1)

4.6 Vhatumbuli vha thekhinoḽodzhi ri a vha khoḽa... i ri thusa kha zwithu zwinzhi musalauno.

Dadzisani tshikhala tsho salaho kha fhungo ḽi re afho nḽha nga ḽiḽanganyi ḽo teaho.

- A fhedzi
- B ngauri
- C ngeno
- D nahone (1)

4.7 Vha dovha vha tshimbila nyendo ndapfu nga milenzhe hu si na zwiendedzi.

'ndapfu' kha fhungo ḽi re afho nḽha ḽi khou shuma sa mini?

- A Sa dzina zwaḽo
- B Sa dzina vhukuma
- C Sa ḽiḽaluli
- D Sa ḽiḽadzisi ḽa maitete (1)

4.8 Thekhinoḽodzhi i thusa vhathu uri vha kone u davhidzana nga u ḽavhanya, nahone nga nḽila yavhuḽi.

'yavhuḽi' kha fhungo ḽi re afho nḽha ndi ḽiḽadzisi-ḽe?

- A ḽiḽadzisi ḽa tshifhinga
- B ḽiḽadzisi ḽa maitete
- C ḽiḽadzisi ḽa fhethu
- D ḽiḽadzisi ḽa mbalo (1)

4.9 “Vho ri d̄isela dakalo na vhuḍiged̄i shangoni.”

No sedza fhungo ḽi re afho n̄ṭha, nangani phindulo i re yone ya fhungo ḽi re kha ḽiambaitwa kha mafhungo a re afho fhasi.

- A Ro d̄iselwa dakalo na vhuḍiged̄i shangoni.
- B Dakalo na vhuḍiged̄i zwo ḍa shangoni.
- C Shangoni vhuḍiged̄i na dakalo zwo ḍa.
- D Vhuḍiged̄i ho vhonala shangoni. (1)

4.10 Thangana ya murole i shumisa marambo a **ṭhoho** nga maanda zwi tshi ḍa kha thekhinoḽodzhi, ndi ngazwo vha tshi dzulela u ita **ṭhoho** dza mafhungo.

Ndi nga mini ipfi, ‘ṭhoho’ ḽo shumiswa luvhili nga nd̄ila dzi sa fani fhungoni ḽi re afho n̄ṭha?

- A Ndi phoḽisemi
- B Ndi homonimi
- C Ndi pharonimi
- D Ndi ḽibulazwithihi (1)

4.11 Thangana ya murole ndi yone ine ya funa u shumisesa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi ha ano maḍuvha.

Ipfi ‘thangana’ sa zwe ḽa shumisiwa zwone fhungoni ḽi re afho n̄ṭha ḽi amba mini?

- A Lushaka lwa muroho.
- B Vhathu vhaswa vhane a vho ngo siana nga miṅwaha.
- C Zwithu zwi no shumiswa u koḍela muroho.
- D Vhathu vhane vha kona u shumisa thekhinoḽodzhi.

4.12 Ndi khou t̄oda u dalela ofisi dza SASSA.

Ndi lushaka-de lwa pfufhifhadzo lwo shumiswaho kha ipfi 'SASSA' ʘi re afho n̄tha?

- A Akhironimi
  - B T̄hirankhesheni
  - C Kilipudi
  - D Aburiviesheni
- (1)

4.13 Ndi nga mini vha tshi nga n̄amusi vho ʘa nyala?

Ndi nga mini muñwali o shumisa tshiga tsha u vhala magumoni a fhungo ʘi re afho n̄tha?

- A U sumbedza uri o mangala.
  - B U sumbedza uri fhungo ʘo guma.
  - C U awedza muvhali.
  - D U sumbedza uri ndi mbudziso.
- (1)

4.14 Ri d̄it̄ongisa nga vhone vhoramaṭali vho tumbulaho thekhinoʘodzhi.

ʘisala ʘo talelwaho nga fhasi kha fhungo ʘi re afho n̄tha ʘi wela kha lushaka lufhio?

- A ʘisala vhukuma
  - B ʘisala ʘisumbi
  - C ʘisala ʘisumbavhuṇe
  - D ʘisala ʘa vhunzhi
- (1)

4.15 Maḁuvha ano vhaswa vha pfa vho ... ngauri hu na thekhinoḁodzhi.

Nangani ipfi ḁo peletḁwaho zwone ḁa u fhedzisa fhungoni ḁi re afho nḁha.

- A leludza
  - B leludzelwa
  - C lamulelwa
  - D lalelwa
- (1)

4.16 Nangani fhungo ḁo ḁwalwaho nga tshifhinga tsho fhelaho mafhungoni a re afho fhasi.

- A Thekhenoḁodzhi kha i leludze vhutshilo.
  - B Thekhinoḁodzhi i khou leludza vhutshilo.
  - C Thekhinoḁodzhi i ḁo leludza vhutshilo.
  - D Thekhinoḁodzhi yo ḁela u leludza vhutshilo.
- (1)

4.17 “Hai, nḁe ndo ḁitakalela.” Ndi Vho Mukhesi vha tshi fhindula.

Nangani fhungo ḁi re ḁone ḁo ḁwalwaho nga tshipitshi tshi so ngo livhaho mafhungoni a re afho fhasi.

- A Vho Mukhesi vho fhindula vha ri vhone vho ḁitakalela.
  - B Vho ḁitakalela Vho Mukhesi ndi musi vha khou fhindula.
  - C Vho Mukhesi vho ri vhone vho ḁitakalela.
  - D Vho Mukhesi vho amba vha ri vhone vho takala.
- (1)

4.18 Thangana ya murole ndi yone ine ya funesa u shumisesa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi.

Muñwali u sumbedza u dzhia sia nga ndila-ḁe kha fhungo ḁi re afho nḁha?

- A Nga u sumbedza uri thangana ya murole ndi yone i yoḁhe ine ya shumisesa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi.
- B Nga u sumbedza uri thangana ya murole a i funesa u shumisa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi.
- C Nga u sumbedza uri thangana ya murole i a gudisa u shumisa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi.
- D Nga u sumbedza uri thangana ya murole vho pfumbudzwa siani ḁa zwa vhudavhidzani ha nnyi na nnyi. (1)

4.19 Pharagirafu ya 3 kha mafhungo aya ndi ya lushaka-ḁe?

- A Ndi pharagirafu ya mbuletshedzo.
- B Ndi pharagirafu ya phendelo.
- C Ndi pharagirafu ya ḁhalutshedzo.
- D Ndi pharagirafu ya ḁhaḁhuvho. (1)

4.20 Ri ḁo ya lini sinema, Vho Mukhesi?

Ipfi 'sinema' fhungoni ḁi re afho nḁha ḁo tou pambiwa ḁi tshi bva kha luñwe luambo, ḁeani ḁhalutshedzo yaḁo.

- A Fhethu hune ha ambiwa nga ha vhatambi vha zwiḁori.
- B Fhethu hune vhathu vha vhona hone ḁano.
- C Fhethu hune vhathu vha ḁalela hone baisikopo.
- D Fhethu hune ha ḁanwa dzitaḁente dza vhathu. (1)

[20]

Magumo a thesite